

Seçmeli Kıyaslarda Geçersiz Formlar (ÖSS'ye hazırlık kitaplarında görülen mantık yanlışı)

Nazım HASIRCI*

Abstract

The Invalid Forms in the Elective Syllogisms. This article aims to examine the logic subject of the elective syllogisms and attract attention to preparatory books of ÖSS which made fallacious in that subject. The elective syllogisms consist hypothetical and disjunctive syllogisms. In the hypothetical syllogisms exist four forms, two valid and two invalid. In the disjunctive syllogism, validity and invalidity changes according to the structures and the copulas of disjunctive premises. While the disjunctive syllogisms constructed with some disjunctive premises are valid in the four forms, some other is not valid whole forms. In the high school logic books are clarified to the forms of valid and invalid of the hypothetical syllogisms and showed only the valid forms of the disjunctive syllogisms. In the preparatory books of ÖSS two kind of the syllogisms aren't distinguished as valid and invalid and examples are given to be accepting entire forms as valid.

Key Words: logic, proposition, hypothetical and disjunctive syllogism, valid, invalid, preparatory books of ÖSS.

Giriş

Mantık biliminin kurucusu kabul edilen Aristoteles (M.Ö. 384-322) yüklemli önermeleri ve kategorik kıyasları, ondan sonra gelen Stoa Okuluna mensup filozoflar ise şartlı önermeleri ve şartlı kıyasları incelemişlerdir.¹ Mantık İslam dünyasına tercüme edilince, başta Fârâbî (870-950) ve İbn Sina (980-1037) olmak üzere müslüman filozoflar, Aristoteles'in görüşlerini temel almışlar, Stoacıların düşüncelerinden de etkilenmişlerdir.² Onlar hem kategorik hem de şartlı kıyasları tetkik etmişler, bu iki

* **Dr.**, Araştırma Görevlisi, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

1 Bkz. William Kneale and Martha Kneale, *The Development of Logic*, Oxford, 1988, ss. 23-176; Benson Mates, *Stoic Logic*, Los Angeles, 1953.

2 Bkz. İbrahim Çapak, *Stoa Mantığı ve Fârâbî'ye Etkisi*, Ankara, 2006.

kiyas türünün birbirlerini tamamladığını görerek, mantıkla ilgili eserlerinde ikisine birlikte yer vermişlerdir. Bu iki akıl yürütme türü müslüman filozoflar eliyle bir araya getirildikten sonra mantık bilimi, hem Doğu hem de Batı eğitim öğretim kurumlarında bu haliyle öğretilmiş, öğretilmeye de devam edilmektedir.

Günümüz Türkiye'sinde ise mantık, liselerin üçüncü sınıflarında ve üniversitelerin çeşitli fakültelerinde ders olarak okutulmakta, ÖSS'de de soru sorulmakta, bu soruların Sos-2 testindeki payı yüzde 17'yi bulmaktadır.³ Bu nedenle mantığa, ÖSS'ye hazırlık kitaplarında ve kurslarında geniş yer ayrılmaktadır. Ancak ÖSS'ye hazırlık kitaplarında, mantığın seçmeli kıyas konusu klasik mantık kitaplarından farklı ele alınmakta, geçersiz seçmeli kıyas formları geçerli kabul edilmektedir. Bu durumu aşağıdaki örnekle gösterebiliriz:

"Aşağıdaki kıyaslardan hangisi geçersizdir?

- A) Rüzgar çıkarsa deniz dalgaları;
Deniz dalgaları;
O halde rüzgar çıktı.
- B) Hiçbir taş sıvı değildir;
Mermer taş değildir;
O halde mermer sıvı değildir.
- C) X doğru ise Y, Z doğru ise T doğrudur;
Ya X ya da Z doğrudur;
O halde ya Y ya T doğrudur.
- D) Sabah evden erken çıktım;
O halde işim var.
- E) Hava güzel olursa pikniğe gideceğiz;
Pikniğe gittik;
O halde hava güzeldi."⁴

Bu sorudaki A, B ve E seçeneklerinin üçü de geçersiz kıyas olduğu halde, doğru cevap olarak sadece B seçeneği verilmiştir.

Yaptığımız araştırmalarda diğer ÖSS'ye hazırlık kitaplarında da benzer yanlışların tekrarlandığını tespit etmiş bulunmaktayız. Makalemizde seçmeli kıyasları ele alarak yapılan bu tür yanlışlara dikkat çekeceğiz ve seçmeli kıyasların geçersiz formlarını, adı geçen kitaplardan da örnekler vererek ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

3 Komisyon, 2007 ÖSYS Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Kılavuzu, Ankara, 2007, s. 24.

4 Komisyon, ÖSS Felsefe Soru Bankası, Birey Yayınları, İstanbul, 2006, s. 175.

1. Seçmeli Kıyas

Kıyas, öncüllerinin sayı ve yapısına göre, önce basit, bileşik ve düzensiz olmak üzere üç temel türe ayrılır; sonra da her bir tür kendi içerisinde çeşitli alt dallara bölünür. Bu anlamda iki öncül bir sonuçtan meydana gelen basit kıyaslar, öncüllerinin yapısından dolayı kesin ve seçmeli kıyas olarak iki şekilde incelenir. Bizim çalışma konumuz yalnızca seçmeli kıyaslardır.

Sonuç önermesinin aynı veya karşıtının öncüllerde hem anlam hem de şekil bakımından bulunduğu kıyasa “seçmeli kıyas” denir.⁵ Seçmeli kıyasın iki öncülü de şartlı önerme olabildiği gibi biri şartlı diğeri yüklemli önerme olabilir. Birinci öncül mutlaka şartlı olmalıdır. Bu nedenle birinci öncüle şartlı, ikinciye de seçmeli öncül adı verilir.⁶ Birinci öncülün bitişik şartlı veya ayrıık şartlı önermeden meydana gelmesine göre de seçmeli kıyas, bitişik şartlı ve ayrıık şartlı olarak iki başlıkta ele alınır.

1.1. Bitişik Şartlı Kıyas

Bu kıyasın şartlı öncülü, bileşenlerinin (terimler) “ise” eklemiyle birbirine bağlandığı önermelerden, seçmeli öncülü de yüklemli önermelerden meydana gelir. Yüklemli önerme, bitişik şartlı önermenin ön bileşeni (mukaddem-antecedent) veya art bileşeninin (tali-consequent) aynısı ya da karşıtı olur. Yüklemli önermenin, ön bileşen veya art bileşeni onaylayıp onaylamamasına göre de, iki önerme arasında dört türlü ilişki kurulur. Dolayısıyla ikisi geçerli ikisi de geçersiz olmak üzere dört ayrı form ortaya çıkar.⁷ Biz aşağıda geçerli formları kısaca verdikten sonra geçersiz formları ayrııntılı bir şekilde ele alacağız.

- 5 Necati Öner, *Klasik Mantık*, Ankara, 1986, ss. 106-107; Tahir Yaren, Mehmet Bayraktar, Mur-taza Koraelçi, İsmail Köz, M. Sait Reçber, *Felsefe*, Ankara, 2005, s. 44; Fatma Nur Eyüboğlu, Necati Yankın, *Lise Mantık Ders Kitabı*, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 2006, s. 51; Bayram Akbaş, Abdullah Yorulmaz, *ÖSS Felsefe Grubu Konu Anlatımlı*, Güvender Yayınları, İstanbul, 2006, s. 365; Komisyon, *ÖSS Sözel Felsefe Grubu*, FEM Yayınları, İstanbul, 2006, s. 425; Handan Kızıltürk, *ÖSS Felsefe Grubu Konu Anlatımlı*, Hedef Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s. 314; Komisyon, *PSM Konu Anlatımlı Örnek Çözümlü*, Boyut Yayınları, Ankara, 2006, s. 215; Komisyon, *Sözel Zirve*, Güvender Yayınları, İzmir, 1996, s. 47; Komisyon, *ÖSS'ye Hazırlık Felsefe Grubu Konu Anlatımlı*, Zafer Yayınları, Ankara, 1999, s. 326; Bazı ÖSS'ye hazırlık kitaplarında, tanımdaki “anlam bakımından” ifadesi bulunmamaktadır. Bkz. Komisyon, *ÖSS Felsefe Grubu, Konu Anlatımlı*, Final Yayınları, İstanbul, 2006, s. 339; M. Emin Karlı, Musa Ertaş, *ÖSS Felsefe Grubu Konu Anlatımlı*, FDD Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s. 219.
- 6 Bkz. Öner, *age.*, s. 132; Abdulkuddûs Bingöl, *Gelenbevi'nin Mantık Anlayışı*, İstanbul, 1993, s. 100; Komisyon, *Liseler İçin Mantık*, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1990, s. 46; Komisyon, *age.*, Final Yayınları, s. 339.
- 7 İbrahim Emiroğlu, *Ana Hatlarıyla Klasik Mantık*, İstanbul, 1999, s. 189; Doğan Özlem, *Mantık*, İstanbul, 1999, s. 198; Cemal Yıldırım, *100 Soruda Mantık El Kitabı*, İstanbul, 1975, ss.

1.1.1. Ön Bileşeni Onaylama

Yüklemli önerme, bitişik şartlı önermenin ön bileşeninin aynısı olursa yani ön bileşeni onaylarsa kıyasın sonucu, şartlı önermenin art bileşeninin aynısı olur.⁸ Bu form geçerli bir kıyas olup *modus ponens*⁹ (olumluluğunu tasdik etmek) adını alır. Örneğin:

P ise Q'dur; Her ne zaman güneş doğarsa oda aydınlıktır;

P'dir; Güneş doğmuştur;

O halde Q'dur. O halde oda aydınlıktır.¹⁰

Başka bir örnek:

Köyden kente göç oranı artarsa toplu konut sayısı ya da izinsiz konut sayısı artacak.

Köyden kente göç oranı artıyor.

Toplu konut sayısı ya da izinsiz konut sayısı artacak.¹¹

Seçmeli öncülün ön bileşeni onayladığı bu bitişik şartlı kıyaslar, her hangi bir soruya mahal bırakmayacak derecede apaçık olup geçerlidir. Günlük hayatta ve bilimsel çalışmalarda en çok bu form kullanılır.

1.1.2. Art Bileşeni Onaylamama

Yüklemli önerme, bitişik şartlı önermenin art bileşeninin karşıtı olursa yani art bileşeni onaylamazsa sonuç, ön bileşenin karşıtı olur.¹² Bu form da geçerli kıyas olup *modus tollens*¹³ (olumsuzluğunu tasdik etmek) adını alır.

P ise Q'dur; Çalışırsan sınavı geçersin;

Q değildir; Sınavı geçemedin;

O halde P değildir. O halde çalışmadın.

96-99; Eyüboğlu vd., age., ss. 51-52; Ulaşabildiğimiz kadarıyla, FEM yayınları dışındaki ÖSS'ye hazırlık kitaplarında geçerli ve geçersiz bitişik şartlı kıyas ayırımı yapılmamakta, sadece bu tür kıyasın dört şekilde sonuç verdiği belirtilerek örnekler verilmektedir.

8 İsmail Hakkı İzmirli, *Felsefe Dersleri*, İstanbul, 1330, s. 224; Öner, age., s. 133; Emiroğlu, age., s. 189; Bingöl, age., s. 101; Eyüboğlu vd., age., s. 51; Yıldırım, age., s. 96.

9 James Edwin Creighton, *Introductory Logic*, London, 1919, s. 145; Ralph M. Eaton, *General Logic*, New York, 1931, s. 159; Özlem, ay.; Yıldırım, age., s. 96.

10 Birçok ÖSS'ye hazırlık kitabı sadece bu formu göstermekte, diğer formlara ya hiç değinmemekte ya da örnek testlerde soru olarak vermektedir. Bkz. Komisyon, *Üniversiteye Hazırlık Felsefe Soru Bankası*, Arşimed Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, s. 211; Komisyon, *Konu Anlatımlı Soru Bankası*, Kulvar Yayınları, Yer ve Tarih yok, s. 84; Kızıltürk, age., Hedef Yayınları, s. 318, 320, 322; Komisyon, age., 1996, Güvender Yayınları, s. 47.

11 Bu örnek, 1996 ÖYS sorusudur. Bkz. Komisyon, *Son 5 Yılın Soruları*, Final Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, s. 123.

12 İzmirli, age., s. 225; Öner, age., s. 133; Bingöl, age., s. 102; Eyüboğlu vd., age., s. 52.

13 Eaton, age., s.159; Yıldırım, age., ss. 98-99; Özlem, age., s. 203; Creighton, age., s. 30.

Bu geçerli kıyasta, seçmeli öncül art bileşeni onaylamayarak olumsuz önerme olmuş, sonuç da ön bileşenin karşıtı çıkmıştır.¹⁴

1.1.3. Ön Bileşeni Onaylamama

Yüklemlerle önerme, şartlı önermenin ön bileşenini onaylamazsa, art bileşen ön bileşenden daha genel olduğu için ön bileşenin reddi, art bileşenin de reddini gerektirmez.¹⁵ Sonuç bazı durumlarda mümkün olsa da her zaman doğru çıkmayacağından¹⁶ bu tür bir form ile yapılan kıyas geçersizdir.

P ise Q'dur;

Yağmur yağarsa sokaklar ıslanır;

P değildir;

Yağmur yağmamıştır.

O halde Q değildir.

O halde sokaklar ıslanmamıştır.

Yukarıdaki öncüllerden çıkarılan "O halde sokaklar ıslanmamıştır" sonucu geçersizdir. Çünkü şartlı öncülün art bileşeni, zorunlu bir biçimde ön bileşeni gerektirmez. Bilindiği gibi yağmurun yağması sokakların ıslanma nedenlerinden yalnızca bir tanesidir. Yağmurun dışında su, kanalizasyon borusunun patlaması veya bizzat belediyenin kendisi sokakları ıslatabilir. Bu durumda yağmurun yağmaması sokakların kuru kaldığına delalet etmez.

Ön bileşenin reddinin art bileşenin de reddini zorunlu kılmaması, akıl yürütmelerde büyük önemi bulunan önermelerin dağıtıcılığı konusundaki şu iki mantık aksiyomuna dayanmaktadır:

Birinci mantık aksiyomu: "Olumlu önermelerde yüklem kaplamının bir kısmıyla alınmış olup daima tikeldir." Örneğin "Her insan ölümlüdür" önermesinde, özne tek tek bütün insanları kapsadığından dağıtılmıştır. Yüklem ise kaplamının bir kısmıyla alınmış olup dağıtılmamıştır yani tikeldir. Çünkü tek tek her insan ölümlüdür, fakat bütün ölümlüler sadece insanlardan ibaret değildir. İnsanın yanı sıra hayvan, bitki vb. canlılar da ölümlüdür. Bu olumlu önermede "insan" terimi, "ölümlü" teriminin kaplamındaki türlerin sadece bir kısmını teşkil etmektedir. Biz "Her insan ölümlüdür" diyebiliriz ama "Her ölümlü insandır" diyemeyiz. Buna göre "Her insan ölümlüdür" önermesi, insanların bazı ölümlülerden olduğuna

14 M.E.B.'in 1990 tarihli "Liseler İçin Mantık" kitabında, yalnızca geçerli kıyaslara yer verilmektedir. Bkz. Komisyon, age., M.E.B. Yayınları, ss. 46-57.

15 Creighton, age., s. 146; Emiroğlu age., s. 190; Bingöl, age., s. 101; Özlem, age., s. 201; Yıldırım, age., ss. 96-97.

16 İbrahim Emiroğlu, *Mantık Yanlıları*, İstanbul, 1993, s. 88; Eaton, age., ss. 161-162; Eyüboğlu vd., age., s. 52; Komisyon, age., FEM Yayınları, s. 425.

işaret eder.¹⁷ Yapısı bakımından bitişik şartlı önerme de basit önerme hükmünde olduğundan,¹⁸ aynı durum onun için de geçerlidir. “Her ne zaman yağmur yağarsa sokaklar ıslanır” önermesi, yağmurun yağmasının sokakların ıslanma nedenlerinin bazısını teşkil ettiğini gösterir.

Birinci mantık aksiyomu, aynı zamanda tümel olumlu önermenin düz döndürmesinin tikel olumlu olması gerektiğini prensibe bağlar. Bundan dolayı “Her insan ölümlüdür” tümel olumlu önermesi, “Her ölümlü insandır” şeklinde tümel olumluya değil, “Bazı ölümlüler insandır” şeklinde tikel olumluya döndürülür.¹⁹ Aynı prensip bitişik şartlı önermeler içinde geçerlidir. “Her ne zaman yağmur yağarsa sokaklar ıslanır” önermesi de “Bazen sokaklar ıslandığında yağmur yağmış olur” şeklinde döndürülür.²⁰

İkinci mantık aksiyomu: “Olumsuz önermelerde yüklem bütün kaplamı ile alınmış olup daima tümeldir.” Bu tür önermelerde, özne yüklem bütünü kaplamının dışında bırakılmıştır yani dağıtılmıştır. “Hiçbir insan at değildir” önermesinde, “insan” “at” sınıfından tamamen ayrılmış, yüklem olan “at” da tümel alınmıştır. Bu aksiyom, tümel olumsuz önermenin “Hiçbir at insan değildir” şeklinde yine tümel olumsuzu döndürüleceğine işaret ederken, tikel olumsuz önermenin de düz döndürülemeyeceğine delalet eder. Çünkü tikel olumsuz döndürüldüğünde, tikel olan özne yüklem, tümel olan yüklem de özne olacaktır. Bu durumda her iki terimin de kaplamaları değişecek ve asıl önermede tikel olan tümel, tümel olan da tikel haline gelecektir. Oysa döndürmede terimlerin kaplamalarının değişmemesi gerekir.²¹ Bitişik şartlı önermede de aynı şekilde hareket edilir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında konumuzu ele aldığımızda, “Yağmur yağarsa sokaklar ıslanır” önermesindeki art bileşenin “sokaklar ıslanır” bütün kaplamıyla alınmadığını ve tikel anlamda kullanıldığını görürüz. O halde sokakların ıslanabilmesi sadece yağmurun yağmasına bağlı olmadığından, yağmurun yağmaması ıslanmanın da gerçekleşmemesini zorunlu kılmaz.

Ayrıca “sokaklar ıslanmamıştır” sonucu, kıyasın, “sonuçtaki terimlerin kaplamı öncüllerdeki terimlerin kaplamını aşmamalıdır”²² kuralına

17 Bkz. Emiroğlu, *Ana Hatlarıyla Klasik Mantık*. s. 140-141; Öner, *age.*, s. 96; Özlem, *age.*, s. 155.

18 Özlem, *age.*, s. 145.

19 Öner, *age.*, s. 95; Emiroğlu, *age.*, ss. 147-148.

20 Bkz. Öner, *age.*, s. 100.

21 Özlem, *age.*, ss. 155-156; Öner, *age.*, ss. 96-97; Emiroğlu, *age.*, s. 141.

22 Emiroğlu, *age.*, s. 165; Akbaş vd., *age.*, Güvender Yayınları, s. 363; Komisyon, *age.*, Final Yayınları, s. 339.

aykırı olarak elde edilmiştir. Bu kurala göre sonuçta bulunan büyük ve küçük terimler tümel ise aynı terimlerin öncüllerde de tikel değil, tümel olmaları gerekir. Aksi taktirde kıyasın tümden gelimlilik özelliği ortadan kalkar. Birinci mantık aksiyomu gereği, kıyasın büyük terimi olan “sokaklar ıslanır” şartlı öncülde dağıtılmamış olup tikel iken, sonuçta “sokaklar ıslanmamıştır” şeklinde olumsuz olduğundan, ikinci mantık aksiyomu gereği dağıtılmış yani tümel olmuştur. Böylece sonuçtaki terimin kapsamı, öncüldeki kapsamını aşmıştır ve caiz olmayan süreç yanlış yapılmıştır. Bu yapılan mantıki bir haksızlıktan²³ başka bir şey değildir.

Görüldüğü gibi ön bileşeni onaylamama formunda yapılan kıyaslar geçersiz olup çok sık düşülen bir mantık yanlışdır²⁴. Ne yazık ki bu tür geçersiz kıyaslar, ÖSS’ye hazırlık kitaplarında geçerli kabul edilmektedir. Biz aşağıda onların verdikleri çeşitli örnekleri inceleyeceğiz.

Her ne zaman kar yağarsa yollar buzlanır;

Kar yağmadı;

O halde yollar buzlanmaz.²⁵

Bu kıyas, geçerli bitişik şartlı kıyasa örnek olarak verilmiştir. Oysa sonuçtaki büyük terimin kapsamı, öncüldeki kapsamını aştığından, caiz olmayan süreç yanlış yapılmıştır. Dolayısıyla da kıyas geçersizdir. Karın yağması dışında, başka nedenler de buzlanmaya yol açabilir. Başka bir örnek:

Süha sınavı kazanırsa babası ona bilgisayar alacak;

.....;

O halde babası Süha’ya bilgisayar almadı.²⁶

Bu örnekte boş bırakılan yere hangi önermenin uygun düşebileceği sorulmuş, cevap olarak da “Süha sınavı kazanamadı” önermesi, yani ön bileşenin karşıtı verilmiştir. Yukarıda açıkladığımız gibi bu kıyas da geçersizdir.

Ev bahçeli ise güzeldir;

Ev bahçeli değildir;

O halde ev güzel değildir.²⁷

23 Emiroğlu, *Mantık Yanlışları*, s. 88.

24 Eaton, *age.*, s. 162.

25 Komisyon, *age.*, Final Yayınları, s. 339.

26 Bkz. Nurettin Ölmezoğlu, *ÖSS Formül, Felsefe Grubu*, Formül Yayınları, İstanbul/Ankara, Tarihsiz, s. 225; aynı türden örnekler için bkz. Komisyon, *ÖSS Felsefe Grubu Soru Bankası*, TG Yayınları, İstanbul, 2006, s. 197.

27 Komisyon, *age.*, Boyut yayınları, s. 216.

Bu kıyas da geçersizdir. Zira burada da caiz olmayan süreç yanlışına düşülmüştür. Aşağıdaki örnek çok daha ilginçtir.

Akıllıysa sınavı kazanır;

Akıllı değildir;

O halde sınavı kazanamaz.²⁸

Her şeyden önce “Akıllıysa sınavı kazanır” önermesinde kastedilen insan ise bu önerme mantıksal değildir. Önermenin art bileşeninin olumsuzunu “sınavı kazanamadı” yüklemli öncül yaptığımızda, “akıllı değildir” geçerli sonucunu elde ederiz. Bu sonuç aklın insandan ayrılabilceğini ifade eder. Oysa akıllı olmak insana yüklenen özsel bir terimdir ve hiç zaman ondan ayrılmaz. İnsanın var olabilmesi ya da bir varlığa insan denilebilmesi, akıllı olmasına bağlıdır.²⁹ Bu yüzden insanın tam özsel tanımı, “insan akıllı hayvandır” şeklindedir. O halde önermemizin mantıksal olabilmesi için buradaki “akıllıysa” terimini “zekiysa” şeklinde anlamamız gerekir. Şartlı öncülü bu şekilde anlasak bile kıyas geçerli olmaz. Çünkü bu kıyasta da caiz olmayan süreç yanlış işlenmiştir. Sınavı kazanmak, yalnızca zeki olmaya bağlı değildir aynı zamanda çok çalışmak, iyi bir eğitim almak gibi şartların da yerine getirilmesi lazımdır.

Bu açıklamalar doğrultusunda şunu rahatlıkla söyleyebiliriz; bitişik şartlı kıyaslarda seçmeli öncül ön bileşenin karşıtı olursa, ön bileşenin onaylanmaması art bileşenin de onaylanmaması için yeterli olmadığından, zorunlu olarak art bileşenin karşıtı elde edilemez.³⁰ Dolayısıyla bu formda yapılan kıyasta, caiz olmayan süreç yanlış gerçekleşir ve kıyas geçersiz olur.

1.1.4. Art Bileşeni Onaylama

Bitişik şartlı kıyasta seçmeli önerme art bileşeni onayladığında, sonuç bazen doğru bazen de yanlış çıkar.³¹ Art bileşen, ön bileşenden daha kapsamlı olduğu için art bileşeni onaylamak, ön bileşeni de onaylamayı zorunlu kılmaz.³² Durum böyle olunca bu formda yapılan kıyas da geçerlilik kazanmaz.

P ise Q'dur;

Q'dur;

P'dir.

Eğer o ilaç alırsa iyileşir;

O iyileşti;

O halde o ilaç almıştır.

28 Komisyon, *age.*, Zafer Yayınları, s. 326.

29 Öner, *age.*, s. 20; Emiroğlu, *Ana Hatlarıyla Klasik Mantık*, s. 74.

30 Emiroğlu, *age.*, s. 190; Emiroğlu, *Mantık Yanlıları*, s. 89.

31 Yıldırım, *age.*, s. 97-98; Özlem, *ay*; Komisyon, *age.*, FEM Yayınları, s. 425.

32 Emiroğlu, *Ana Hatlarıyla Klasik Mantık*, s. 191; Eyüboğlu vd., *age.*, s. 52.

Bu öncüllerden elde edilen “O halde o ilaç almıştır” sonucu geçersizdir. Bitişik şartlı önermede ön bileşenin gerçekleşmesi art bileşenin gerçekleşmesini gerektirdiği halde, art bileşenin gerçekleşmesi ön bileşenin gerçekleşmesini gerektirmeyebilir.³³ Ön bileşenin kaplamı art bileşenden daha sınırlı olup, art bileşenin tahakkuk etme şartlarından sadece bir tanesini temsil etmektedir. Zira iyileşmenin, ilaç almak dışında daha birçok nedeni bulunabilir. Ayrıca bu kıyas, orta teriminin öncüllerde dağıtılmamış olması yönüyle de, kesin kıyasın “orta terim iki öncülde de tikel alınamaz” kuralına uymamıştır denilebilir.³⁴ Bu formun geçersizliğini şu örnek açıkça ortaya koyar:

Bir yerde ateş varsa orada oksijen vardır;
Burada oksijen vardır;
Burada ateş vardır.

Bir yerde ateş olması orada oksijenin var olduğunu gösterir, fakat bu durum oksijen olan her yerde ateşin de var olacağı anlamına gelmez. Oksijenin varlığı ateşin varlığını zorunlu kılmaz.³⁵ Eğer böyle olsaydı dünya sürekli yanan bir alev topu olurdu. Görüldüğü gibi bu form geçersiz sonuçlar vermektedir. Ancak bu gerçeği ÖSS’ye hazırlık kitaplarının çoğunluğu paylaşmamaktadır.

Sporcular çoğalırsa suçlular azalır;
Suçlular azdır;
O halde sporcular çoğalmıştır.³⁶

Bu kıyasın geçersiz olduğu kitapta açıkça belirtilmiştir. Aşağıdaki örneklerde ise böyle bir belirtme bulunmamaktadır.

Ne zaman yağmur yağsa trafik sıkışır;
Trafik sıkıştı;
O halde yağmur yağdı.³⁷
Öğrenciler çalışırsa öğretmen sevinir;
Öğretmen sevinmiştir;
O halde öğrenciler çalışmıştır.³⁸
Akıllıysa sınavı kazanır.
Sınavı kazandı.

33 Creighton, *age.*, s. 147; Emiroğlu, *ay.*

34 Emiroğlu, *ay.*

35 Emiroğlu, *age.*, ss. 191-192.

36 Komisyon, *age.*, FEM Yayınları, s. 425.

37 Komisyon, *age.*, Birey yayınları, s. 177; Farklı bir örnek için bkz. aynı eser, s. 179.

38 Komisyon, *age.*, Boyut Yayınları, s. 216.

O halde akıllıdır.³⁹

Yukarıda açıklamış olduğumuz gibi bu kıyaslar geçersizdir, fakat alınıldığımız kitaplarda geçerli kıyasa örnek olarak verilmektedir.

Görüldüğü gibi bitişik şartlı kıyasın bütün formları geçerli sonuç vermemektedir fakat ÖSS'ye hazırlık kitapları buna katılmamaktadır. Yaptığımız açıklamalarla yetinerek, aşağıda ayrık şartlı kıyasları inceleyeceğiz.

1.2. Ayrık Şartlı Kıyas

Ayrık şartlı kıyas, düşüncelerimizi daha ayrıntılı bir biçimde analiz etmemize imkan sağladığından mantıkta büyük bir öneme sahiptir. Bu tür kıyasın büyük öncülü ayrık şartlı önermelerden meydana gelir. Ayrık şartlı önerme, ön bileşen ve art bileşeni birbirinden ayıran “ya ya, ya ya da, veya” gibi eklemelerle oluşturulur. Ön bileşen veya art bileşenden birini seçmeli öncül yaptığımızda, onun, şartlı öncülün terimlerinden birini olumlayıp olumlamasına göre dört kıyas formu ortaya çıkar. Bu formlarla yapılan kıyasın geçerliliği de şartlı önermenin çeşidine bağlıdır. Eğer şartlı önermenin ön bileşen ve art bileşeni hiçbir şekilde birleşmiyorsa, birinin onayladığını diğeri onaylamıyorsa bağdaşmaz ayrık şartlı kıyas; taraflar, birbirlerini onaylama ya da onaylamama hususlarının birinde birleşiyorlarsa, bağdaşır ayrık şartlı kıyas ortaya çıkar.

1.2.1. Bağdaşmaz Ayrık Şartlı Kıyas

Büyük öncülü genellikle “ya ya” veya “ya ya da” eklemiyle kurulan kıyastır. Bu kıyastaki ayrık şartlı önermenin bileşenleri arasında çelişiklik ilişkisi bulunduğundan,⁴⁰ ön bileşen ve art bileşenin ikisi birden doğru ya da ikisi birden yanlış olmayıp, biri doğru olunca diğeri mutlaka yanlış olur. Böyle önermeye de eski dilde “hakikiye” denir.⁴¹ Dolayısıyla bağdaşmaz ayrık şartlı kıyasta ön bileşen veya art bileşenden birinin aynını seçme diğeri olumsuzunu, olumsuzunu seçme de diğeri aynını sonuç verir⁴² ve şu dört geçerli form meydana gelir;

a. X ya P ya (ya da) Q'dur;	Bu sayı ya tektir ya (ya da) çifttir;
X P'dir;	Bu sayı tektir;
X Q değildir.	O halde bu sayı çift değildir.

39 Komisyon, *age.* Zafer Yayınları, s. 326.

40 Yaren vd., *age.*, s. 45.

41 Ahmet Cevdet Paşa, *Mi'yar-ı Sedat*, İstanbul, 1293, s. 48; Öner, *age.*, ss. 60-61; Bingöl, *age.*, s. 76.

b. X ya P ya O'dur; X Q'dur; X P değildir. c. X ya P ya Q'dur; X P değildir. X Q'dur. d. X ya P ya Q'dur; X Q değildir; X P'dir.	Vakit ya gündüzdür ya gecedir; Vakit gecedir; O halde vakit gündüz değildir. Bu önerme ya doğrudur ya yanlıştır; Bu önerme doğru değildir; O halde bu önerme yanlıştır. Sınıfı ya geçtin ya kaldın; Sınıfta kalmadın; O halde sınıfı geçtin.

Görüldüğü gibi hakikiye türü önermelerde, aklın üçüncü şıkkın imkansızlığı ilkesi gereği, taraflardan biri doğruysa diğeri zorunlu bir şekilde yanlış olup bağdaşmamakta ve birbirlerini tamamen tüketmektedirler.⁴³ Bu durumda taraflardan birini seçmek üçüncü bir alternatife imkan tanımaksızın diğeri reddetmeyi gerektirir. Bu tür kıyasların a ve b formlarına *modus ponendo tollens* (onaylamak yoluyla değillemek), c ve d formlarına ise *modus tollendo ponens* (değillemek yoluyla onaylamak)⁴⁴ denir.

Milli Eğitim Bakanlığının lise müfredatı doğrultusunda hazırlattığı mantık kitapları yalnızca bağdaşmaz ayrık şartlı kıyası içermekte, bağdaşır ayrık şartlı kıyaslardan bahsetmemektedir.⁴⁵ ÖSS'ye hazırlık kitaplarının tamamı ise ayrık şartlı kıyasların dört formda da sonuç verdiğini belirtip, bazıları sadece birinci forma örnek vermekte, bazıları diğer üç forma da örnek vermektedir; fakat kurdukları kıyasların öncüllerinde, aşağıda ele alacağımız bağdaşır ayrık şartlı kıyasa ait olan ve geçersiz sonuçlar verebilen önerme eklemlerini de kullanmaktadır. Geçersiz formlardan ise hiç söz etmemektedir.

1.2.2. Bağdaşır Ayrık Şartlı Kıyas

Bu tür kıyasın ayrık şartlı önermesinin ön bileşen ve art bileşeni, bir-biriyle ya olumluda ayrılır olumsuzda bağdaşır ya da olumluda bağdaşır olumsuzda ayrılır. Önermeler bu yapılarına göre farklı isim aldıkları gibi, kendileriyle yapılan kıyasların da geçerli olup olmadıkları farklı formlarda meydana gelir.

42 İzmirli, *age.*, s. 223; Öner, *age.*, s. 131; Emiroğlu, *age.*, s. 192; Bingöl, *age.*, s. 102; Eyüboğlu vd., *ay.*; Yıldırım, *age.*, s. 103; Eaton, *age.*, s. 184.

43 Emiroğlu, *age.*, s. 193; Creighton, *age.*, s. 154.

44 Creighton, *age.*, s. 155; Özlem, *age.*, s. 213; Eaton, *age.*, s. 189.

45 Bkz. Komisyon, *age.*, M.E.B. Yayınları, 1990, s. 47; Eyüboğlu, vd., *age.*, M.E.B. Yayınları, 2006, ss. 52-53.

Olumsuzda Bağdaşma: Büyük öncülü genellikle “ya ya da” eklemiyle kurulmuş kıyastır diyebiliriz.⁴⁶ Bu kıyasın ayrıklı şartlı önermesinin bileşenleri birbiriyle üst karşıtlık ilişkisi kurduklarından,⁴⁷ önermenin ön bileşen ve art bileşeni arasında yalnız doğrulukları bakımından ayrıklık bulunur. Böyle ayrıklı şartlı önermeye de “mâniatü'l-cem” denir. Mâniatü'l-cem olumlu olduğunda, ön bileşen veya art bileşenden biri doğruysa diğeri mutlaka yanlıştır. Bunun tersine taraflardan biri yanlışı olduğunda diğeri doğru veya yanlışı olabilir.⁴⁸ Yani ön bileşen ve art bileşenin ikisi birden doğru olamaz ama ikisi birden yanlışı olabilir. Bu yüzden mâniatü'l-cemle kurulan kıyasın geçerli olabilmesi için seçmeli öncül olarak tarafların karşıtı değil, sadece aynısı seçilir.

a. X ya P'dir ya da Q'dur;	Ahmet ya okuldadır ya da evdedir;
X P'dir;	Ahmet okuldadır;
X Q değildir.	O halde Ahmet evde değildir.
b. X ya P'dir ya da Q'dur;	Ahmet ya okuldadır ya da evdedir;
X Q'dur;	Ahmet evdedir;
X P değildir.	O halde Ahmet okulda değildir.

Bu kıyaslar geçerlidir. Çünkü ön bileşen veya art bileşenden birinin aynını seçmeli öncül yaptığımızı sonuç zorunlu olarak seçmeli öncülün karşıtı çıkmaktadır. Fakat ön bileşen ve art bileşenin olumsuzunu seçmeli öncül yaptığımızda sonuç zorunlu olarak doğru çıkmaz.⁴⁹ Taraflar birbirlerini tamamen tüketemediklerinden⁵⁰ üçüncü ihtimale imkan tanır.

c. X ya P'dir ya da Q'dur;	Ahmet ya okuldadır ya da evdedir;
X P değildir;	Ahmet okulda değildir;
X Q'dur.	O halde Ahmet evdedir.
d. X ya P'dir ya da Q'dur;	Ahmet ya okuldadır ya da evdedir;
X Q değildir;	Ahmet evde değildir;
X P'dir.	O halde Ahmet okuldadır.

Bu kıyaslar geçersizdir. Ahmet bu iki seçeneğin dışında bir yerde sokakta, çarşıda veya spor salonunda olabilir. Yani Ahmet'in okulda bulunmaması, evde bulunmasını zorunlu kılmadığı gibi evde bulunmaması da okulda bulunmasını zorunlu kılmaz.

46 Bu kıyas türü mantık kitaplarında “ya ya da,” “ya yahut,” “ya veya” gibi farklı eklemelerle verilmektedir. Biz diğeri ayrıklı şartlı önermelerle karıştırılmaması için “ya ya da” eklemi tercih ettik.

47 Yaren vd., ay.

48 Paşa, age., s. 48; Öner, age., ss. 62-63; Bingöl, age., s. 103.

49 Öner, age., s. 135; Farklı örnekler için bkz. Yıldırım, age., ss. 102-103.

50 İzmirli, age., s. 223; Emiroğlu, age., s. 194.

Öğrenciler ya sınıftadır ya da bahçede;

Öğrenciler bahçede değildir;

Öncüllerinden “O halde öğrenciler sınıftadır” sonucu çıkmaz. Öğrenciler, sınıfın dışında kantin, kütüphane veya başka bir yerde bulunabilir.⁵¹ Bütün bu ihtimaller göz önüne alınıp tek tek sayılarak⁵² belirtilmediğinden kıyas geçersiz olmuştur.

Olumluda Bağdaşma: Büyük öncülü “veya” eklemiyle kurulmuş önermelerden yapılan kıyastır. “Veya” eklemi, sembolik mantıkta da olduğu gibi, iki veya daha fazla seçeneğin birlikte bulunabilmesine imkan tanır⁵³ ve önermenin bileşenleri arasında alt karşıtlık ilişkisi oluşturur. Bu eklemle kurulan önerme olumlu olduğunda ön bileşen ve art bileşenin ikisi birden doğru olabilirken, ikisi birden yanlış olamaz. Ön bileşen ve art bileşen arasında yalnız yanlışlıkları bakımından ayrıklık bulunan önermeye de “mâniatü'l-hulû” denir.⁵⁴ Böyle bir önermeyle yapılan kıyasta, seçmeli öncül olarak taraflardan birinin aynısını aldığımızda, sonuç zorunlu bir biçimde diğer tarafın karşıtı çıkmaz.⁵⁵ Bu nedenle seçmeli öncül, tarafların aynısı değil karşıtı seçilir.

a. X P veya Q'dur,	Yarın deniz dalgalı veya hava sisli olacak;
X P değildir;	Yarın deniz dalgalı olmayacak;
X Q'dur.	Yarın hava sisli olacak. ⁵⁶
b. X P veya Q'dur;	Yarın deniz dalgalı veya hava sisli olacak;
X Q değildir;	Yarın hava sisli olmayacak,
X P'dir.	Yarın deniz dalgalı olacak.

Yukarıdaki geçerli kıyaslarda tarafların karşıtını seçmeli öncül yaptığımızda sonuç doğru çıkmaktadır. Ayrıklık yalnızca tarafların yanlışlığı bakımından gerçekleştiğinden bir tarafı olumsuz aldığımızda sonuç zorunlu biçimde olumlu olur. Bu tür kıyas formlarına *modus tollendo ponens* (olumsuzlamak yoluyla onaylamak)⁵⁷ denir. Fakat tarafların aynısı-

51 Emiroğlu, ay.

52 İzmirli, ay.

53 Özlem, age., s. 205.

54 Paşa, age, s. 49; Öner, age., s. 64; Bingöl, age., s. 104.

55 Yıldırım, age., s. 102.

56 Bu örnek, 1994 ÖYS sorusu olup seçmeli öncülün bulunması istenmiştir. Bkz. Komisyon, age., Final Yayınları, s. 40. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi, lise mantık kitapları yalnızca bağdaşmaz türden ayırık şartlı kıyasları işlemektedirler ve doğrudan “veya” eklemiyle kurulan ayırık şartlı kıyaslardan söz etmemektedirler. Dolayısıyla bu örneğin lise müfredatını aştığını söylemek mümkündür.

57 Özlem, ss. 208- 211.

nı alırsak sonuç zorunlu bir biçimde doğru çıkmaz.⁵⁸ Başka alternatifler de düşünülebilir.

c. X P veya Q'dur;	Yağmur yağacak veya güneş açacak;
X P'dir;	Yağmur yağacak;
X Q değildir.	O halde, güneş açmayacak.

Bu çıkarım geçersizdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi “veya” eklemi gereği ön bileşen ya da art bileşenden birinin doğru olması şartlı öncülün doğru olması için yeterlidir, yani önermenin yapısından dolayı tarafların ikisi de doğru olabilir, hem yağmur yağabilir hem de güneş açabilir. Bu durumda seçmeli öncül olumlu olduğunda sonuç zorunlu bir şekilde olumsuz çıkmaz.

Bu bina ya okul değildir veya spor salonu değildir;

Bu bina okul değildir;

Öncüllerinden de geçerli olarak “Bu bina spor salonu olmayan değildir” sonucunu elde edemeyiz. Zira bina ev, fabrika veya resmi daire olabilir.

d. X P veya Q'dur;	Deniz dalgalıdır veya hava sislidir;
X Q'dur;	Hava sislidir;
X P değildir.	O halde deniz dalgalı değildir;

Bu kıyas da geçersizdir, önermenin yapısı nedeniyle taraflardan biri onaylandığında, diğerinin onaylanmaması zorunluluk kazanmaz.⁵⁹

Bu bina okul değildir veya spor salonu değildir;

Bu bina spor salonu değildir;

Öncüllerinden de “Bu bina okul olmayan değildir” sonucu çıkmaz. Yukarıda açıkladığımız gibi, bina okul dışındaki başka bir bina da olabileceğinden kıyas geçersizdir. Bu tür c ve d formundaki geçersiz kıyaslara da, *modus ponendo tollens* (onaylamak yoluyla olumsuzlamak) denir.⁶⁰ Aşağıda ÖSS’ye hazırlık kitaplarından örnekler vermek istiyoruz.

İlkhan okuyacak veya çalışacak;

İlkhan çalışacak;

O halde İlkhan okumayacak.⁶¹

Bu kıyas geçersizdir. Önenenin “veya” eklemi gereği, bir insan hem okuyup hem de çalışabilir. Fakat yukarıdaki kıyas referans aldığımız kitapta geçerli ayrık şartlı kıyasa örnek gösterilmiştir.

58 Öner, *age.*, s. 135.

59 Yıldırım, *age.*, s. 103.

60 Özlem, *age.* s. 210.

61 Komisyon, *age.*, Boyut Yayınları, s. 216.

Bu öğrenci üniversiteyi bu yıl kazanacak veya dershaneye gidecek;
Bu öğrenci dershaneye gidecek;

O halde bu yıl üniversiteyi kazanacak.⁶²

Her şeyden önce bu çıkarım, bir ayrık şartlı kıyas örneği olamaz. Art bileşenin aynısı seçmeli öncül yapılarak ön bileşenin aynısının elde edildiği bir ayrık şartlı kıyas türü bulunmamaktadır. Sonucun olumsuz yazılması gerekirken, imla hatası nedeniyle olumlu yazıldığını düşünsek bile “veya” eklemi gereği kıyas geçersizdir. Bu ve benzeri geçersiz kıyas yanlışlarının diğer ÖSS’ye hazırlık kitaplarında da tekrarlandığını görmek mümkündür.

Yaptığımız araştırmalara göre ÖSS’ye hazırlık kitaplarının yazarları, ayrık şartlı kıyasın ne bağdaşmaz ne de bağdaşır türlerinden bahsetmemişlerdir. Bütün ayrık şartlı kıyasları sadece bağdaşmaz türdenmiş gibi kabul etmektedirler. Fakat bağdaşmaz ayrık şartlı kıyaslar için verdikleri örneklerde, bağdaşır kıyasların önerme eklemlerini kullanmaktadırlar. Bu durum onların ayrık şartlı önermelerin ön bileşen ve art bileşeni arasındaki çelişiklik, karşılıklık gibi ilişkilere dikkat etmemelerinden ve önerme eklemleri arasında da herhangi bir ayırım yapmamalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bağdaşmaz ayrık şartlı kıyasa, hem “ya ya” hem “ya ya da” hem de “veya” eklemleriyle örnekler verebilmektedirler. Bütün ayrık şartlı kıyas formlarını da geçerli kabul etmektedirler. Oysa bağdaşır şartlı kıyaslarda formların tamamı geçerli değildir. Böylece onlar mantık yanlışlarına yol açmaktadırlar.

ÖSS’ye hazırlık kitaplarındaki bu tutumun, bağdaşır ayrık şartlı kıyaslardaki farklı seçeneklerin yeterince hesaba katılmaması,⁶³ önermeler arası ilişkilerin yanında önerme eklemlerinin işlevinin de düşünülmemesi ve üçüncü şıkkin imkansızlığı ilkesinin gözetilmemesi gibi nedenlerden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu yanı sıra düşmemek için önermenin yapısı, kurulduğu bileşenler ve eklemler dikkate alınmalı; bütün ihtimaller tek tek sayılmalıdır.⁶⁴ Eğer ayrık şartlı önermenin bütün bileşenleri tek tek sayılarak alternatiflerin tamamı tüketilir, önermeyle ilgili diğer hususlar da göz önünde bulundurulursa, ayırım mükemmel (perfect) bir şekilde ortaya konmuş olduğundan,⁶⁵ yapılan kıyas zorunlu bir şekilde geçerlilik kazanır.

62 Komisyon, *age.*, FEM yayınları, s. 425.

63 Emiroğlu, *age.*, s. 194.

64 İzmirli, *age.*, s. 223.

65 Eaton, *age.*, s. 186.

Sonuç

Seçmeli kıyaslar, bitişik şartlı ve ayrık şartlı olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki kıyas türünün de bazı formları geçerli bazıları ise geçersizdir. Geçersiz kıyas formları mantık ilkeleri, aksiyomları, kıyas şartları, öncüllerin yapıları ve önerme eklemlerinin anlamları gibi birçok mantıksal hususa aykırı kurulduklarından, zorunlu bir biçimde doğru sonuç verememektedirler.

İncelediğimiz kadarıyla ÖSS'de genellikle geçerli formlardan soru çıkmış bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının liseler için daha önceki yıllarda hazırlattığı mantık kitabında, bitişik şartlı kıyasların yalnızca geçerli formlarına yer verilirken, 2006 tarihinde hazırlanan kitapta geçersizlere de yer verilmekte ve geçersizlik nedenleri kısaca açıklanmaktadır. Fakat bu kitaplarda ayrık şartlı kıyasların geçersiz formlarından bahsedilmemektedir. ÖSS'ye hazırlık kitaplarında ise geçerli geçersiz kıyas ayrımı yapılmamakta hem bitişik hem de ayrık şartlı kıyasların bütün formları geçerliymiş gibi kabul edilerek örnekler verilmektedirler. Bu kitapların çoğunluğunda aynı türden önermelerle kıyaslar kurulmakta ve aynı yanlışlara düşülmektedir. Bu noktada ÖSS'ye hazırlık kitabı yazarlarının, kıyasların türlerini, önermelerin yapılarını, terimlerin durumlarını, eklemelerin anlamlarını ve kıyasların, mantığın diğer konularıyla ilişkilerini hesaba katmadıkları görülmektedir. Yine onların, ÖSS'ye hazırlık niteliği taşımayan klasik mantık kitaplarını da fazla incelemedikleri anlaşılmaktadır.

Zihni hatadan koruyan alet şeklinde de tanımlanabilen mantık, akıl ilkeleri ve aksiyomlarına dayalı olarak kurulmuş bir bilim dalıdır. Bu nedenle mantıkta, tıpkı matematik gibi, doğruluk ya da yanlışlık, geçerlilik ya da geçersizlik yer ve zamana göre değişmeyip daima aynıdır. Geçersiz çıkarımların geçerli kabul edilerek öğretilmesi, öğrencilerin sadece mantığı yanlış öğrenmelerine değil, aynı zamanda sınavda veya hayatta karşılaştıkları soru ve sorunları yanlış çözmelerine de yol açar. Böylece onlar büyük bir mantık yanlışına düşerler ve mantığın tanımına aykırı bir durum ortaya çıkar.